

Helmi Vuorelma - suomalaisen kotiteollisuuden uranuurtaja

NAISTEN ÄÄNI

Suomi
Finland
100

Helmi Siviä Kummila syntyi Orimattilassa maalaistalon tyttärenä vuonna 1886. Hän sai kotoa mitä parhaimmat lähtökohdat elämälleen, sillä Karoliina-äiti oli tarmokas ja valveutunut nainen. Hän ilmoitti jo varhain varman mielipiteensä: ”Meillä sitten tyttäretkin koulutetaan.” – Niinpä Helmi valmistui 1909 Fredrika Wetterhoffin työkoulusta Hämeenlinnassa kudonnan opettajaksi, kertoo Helmin pojantytär Kristiina Vuorelma-Aho.

Opettajasta yrittäjäksi

Naisopettajan ammatti oli siihen aikaan korkeasti arvostettu. Sitä pidettiin arvokkaampana kuin yrittäjän työtä. Kun ei paikkaa heti kesäloman alettua löytynyt kouluista, Helmi perusti vuonna 1909, 23-vuotiaana, kutomon Lahden Asemantaustaan, joka vielä silloin kuului Hollolaan. Kutomona oli vaatimaton vuokrahuone piharakennuksessa vanhan asemarakennuksen vastapäätä ja kangaspuut oli sisarelta saadut. Ensimmäinen kudontatuote oli keinutuolinmatto.

Helmi palkkasi pian kutojan. Samassa vuokrahuoneessa, jossa kudottiin, myös värjättiin langat muuripadassa ja asuttiin. Helmi alkoi opettaa ympäristön maaseudun tyttäriä ja emäntiä tekemään korkealaatuisia tuotteita ja työllisti heidät alihankkijoina, ostaen heidän tuotteitaan. Hän tarkasti, huolitteli ja viimeisteli tuotteet ja myi ne edelleen. Töitä tehtiin ensin Helmin omassa keittiössä. Sitten Helmi kiersi

Sukunimi

Vuorelma
Etunimi

Helmi Siviä

taloissa opettamassa kutomisen hienompia niksejä; kyllähän maalla yleensä jo osattiin joka talossa kutoa kotitarpeiksi. Tällä tavalla Helmi auttoi naisia ansaitsemaan omaa rahaa. Uusiin, avarampiin Asemantaustan kutomotiloihin Launeenkadulla saatiin myös pieni myymälä.

Aviomies mukaan yritystoimintaan

Vuonna 1913 Helmi Kummila avioitui rautateillä vaihdemiehenä työskennelleen Evert Vuorelman kanssa. Evert oli kosinut postikortilla. Usko-poika syntyi 1914 ja Esko kymmenen vuotta myöhemmin. Ennen pitkää Evert-puoliso alkoi hoitaa yrityksen konttoritöitä. Helmi jätti kangaspuut kutojille ja hoiteli lankojen värjäykset, mallit sekä kutojien opastuksen. Tuotevalikoimassa oli tuolinmattojen lisäksi verhoja, pöytäliinoja, sängynpeitteitä, ryijyjä ja raanuja. Työntekijöitä oli 4-5, ja he kutsuivat Helmiä rouvaksi ja Evertiä isännäksi. Helmin tapa moittia kutojaa virheestä oli: "Kuinkas fröökynä nyt noin?" Evert puolestaan huomautti: "Kukahen homekorva lie ollut asialla?"

Vuonna 1927 oli taas aika laajentaa toimintaa. Helmi ja Evert Vuorelma ostivat Lahden kaupungin puolelta Kirkkokadun ja Vesijärvenkadun kulmasta talon, myöhemmin Vuorelman kulmana tunnetun paikan. "Siellähän minäkin olen syntynyt", kertoo Kristiina. Taloa laajennettiin yrityksen tarpeiden mukaan vuosien mittaan useita kertoja. Ensiksi korotettiin toisella kerroksella, sitten jatkettiin Vesijärvenkadun suuntaisesti. Tontille rakennettiin värjäämö ja varasto. Yläkerrassa asuttiin. 1930-luvun vaihteessa yrityksessä työskenteli 30 työntekijää. Suuri osa töistä teetettiin alihankintana kotikutojilla. Myöhemmin ulkokutojia oli enimmillään 300.

Vuorelman tuotevalikoima laajeni kaikenlaisiin kodintekstiileihin ja lahjatavaroihin. Palkattiin suunnittelijoita, muun muassa Maija Kolsi-Mäkelä. Lankoja ja käsityötarvikkeita myytiin laajalle. Kun ryijybuumi alkoi 1990-lopulla, kehitettiin uusia pienempiä malleja ja myytiin niitä tarvikepakkausina. Vuorelman kulmasta muodostui turistikohde ja arvokkaimpien lahjojen ostopaikka. Liike oli aina tyylikkäästi sisustettu ja vuodenajat vaikuttivat taidokkaaseen esillepanoon.

Jos sinun ei kannata tehdä työtä kunnolla, älä tee sitä ollenkaan

Korkea laatu, hyvä työmoraali ja rehellisyys olivat Helmi-mummon tiukkoja vaatimuksia, sanoo Kristiina. "Olin yksivuotias, kun mummo kuoli, mutta monet tarinat hänestä elivät perheyriksen arkipäivässä. Helmi halusi henkilökunnan

Synnyinaika

14.3.1886

Synnyinpaikka

Orimattila

Kuolinaika

7.10.1948

Kuolinpaikka

Lahti

olevan kuin yhtä perhettä. Paljon järjestettiin retkiä ja yhteisiä juhlia ja kaikkia kohdeltiin tasapuolisesti.”

Naiset siis kutoivat kankaita kotonaan ja toivat ne sitten Helmille tarkastettavaksi. Helmi oli tarkka työn laadusta. Hän opasti ja neuvoi tunnollisesti. Jos ei työ vielä seuraavallakaan kerralla ollut vaaditun mukaista, alennettiin tuotteesta maksettavaa hintaa ja jos ei tulos neuvonnasta huolimatta parantunut, saatettiin työsopimuksesta luopua.

Joku saattoi pitää Helmiä liiankin vaativana ja hyväosaisena. Sukuun on jäänyt seuraavanlainen tarina: Emäntä toi kutomansa kankaan Helmille, joka oli keittiössään syömässä riisipuuroa ja rusinasoppaa, silloin harvinaista herkkua. Helmi pyysi kutojaa odottamaan hetken, johon tämä tokaisi: ” Tierä ny rajas vaikka hyvääkin syöt.”

Kansallispukuja koko kansalle

Helmi Vuorelmaa voidaan pitää kansallispukujen äitinä, niin paljon hän vaikutti niiden syntyyn ja käytön leviämiseen.

Alma Koskinen, joka tunsu Helmin hyvin, kirjoitti Kotiteollisuuslehdessä 1948 ilmestyneessä muistokirjoituksessa seuraavasti:

Muistan melkein heti joutuneemme puheisiin kansallispuvuista. Helmin mielessä eli jonkun esiäitinsä nuoruuden aikainen, Kummilan vaateaitassa riippunut värikäs puku, jota hän oli pienestä tyttösestä lähtien tutkinut ja tarkastellut. Vaateaitta oli sittemmin palanut ja puku sen mukana, mutta se oli silti iloisine väreineen, leikkauksineen, tekotapoineen aivan selvänä nuoren opettajattaren mielessä. Ennen pitkää olikin kangas valmiina, ompelutyö samaten – monen vanhan sukulaistemännän muistojen ja neuvojen tukemana – ja niin oli valmistajan kotipitäjän, Orimattilan kansallispuku valmiina käytäntöön. – Vuosien varrella valmistui Helmi Vuorelman yhä laajenevissa työsaleissa aina uusia ja uusia eri pitäjien pukuja. Hän oli ututtera tämän alan tutkija Kansallismuseossa, jonka rikkaat aarteet hänelle aina auliisti avattiin. Hän osasi varmalla aistilla soveltaa vanhan työn nykyaikaiseen käytäntöön siten, että se kuitenkin säilytti kansanomaisen leimansa.

Kun kesällä 1946, Suomen Nuorison Liiton juhlakokouksen aikana kymmenisen tuhatta kansallispukuista neitoa ja nuorukaista juhlasaatossa vaelsi Helsingin kaduilla, tai tanhusi Stadionilla, se oli näky, jota tuskin kukaan läsnä olleista voi unohtaa. Kansallispukujen renessanssi onkin kaikkein suurimmalta osalta laskettava Helmi Vuorelman nuoruusaikaisen herätteen ja elinaikaisen määrätietoisen työn voitoksi.

Kristiina Vuorelma-Aho lisää edelliseen, että apua Orimattilan kansallispuvun suunnitteluun saatiin Valtion historiallisen museon tutkijalta U.T.Sireliukselta, joka oli tunnettu kansanperinteen tutkija.

Kansanpukuja oli ollut jo 1700- ja 1800- luvuilla. 1920-luvun lopulla mallistossa oli jo 35 erilaista kansallispukea. Kansallispuke ei tuona aikana vielä ollut kovin tunnettu tai suosittu asu. Yrityksen työntekijät toimivat mannekiineina, ja Helmi kannusti heitä hankkimaan oman puvun. Hänen kerrotaan leikkisästi sanoneen: "Annan halvemmalla, mutt´ pidä sitt´ kans´."

Kansallispuvun suosio kasvoi kuitenkin nopeasti ja 1930-luku oli kansallispuvun kulta-aikaa. Yhtenä syynä tähän oli vuonna 1935 vietetty Kalevalan 100-vuotisjuhla, jonka kunniaksi haluttiin pukeutua arvokkaaseen kansallispukuun. Vaikutusta oli varmasti myös lähestyvillä vuoden 1940 kesäolympialaisilla, joita ei kuitenkaan sodan vuoksi voitu silloin järjestää.

Nuorisoseuroissa virisi innokas tanhuharrastus ja Vuorelmasta tuli seurojen hovihankkija. Kansallispuikutuotannon huippuvuosi oli 1939, jolloin tehtiin 10 000 pukua. Malleja oli silloin yli sata. Aallonpohjasta, 600 puvusta vuonna 1969, noustiin taas, kun monet naiset tekivät 1970- ja 1980-luvuilla itse pukunsa. He kutoivat itse kankaatkin, mutta tarvikkeet ja mallit tulivat Vuorelmalta tarvikepakkauksina.

Sota-aikana Helmi joutui piilottamaan kansallispukuja, niiden tarvikkeita ja mallistoja takavarikoinnilta suojaan.

Naisten aseman nostaja

Helmille oli tärkeää naisten aseman parantaminen, pyrkihän hän jo toimintansa alusta lähtien työllistämään maaseudun naisia. Hänellä oli omakohtaisia kokemuksia naisen aseman aliarvioimisesta liikkeensä asioita hoitaessaan. Neuvotellessaan uudesta lainasta, pankinjohtaja lupasi sen sillä ehdolla, että puoliso Evert kävisi vielä johtajan puheilla. Siitäkös Helmi yrityksensä toimitusjohtajana suivaantui ja marssi kadun toisella puolella sijainneeseen pankkiin. Sieltä laina heltisi ilman aviomiehen mukana oloa. Saman tien Helmi siirsi yrityksensä kaiken asioinnin tähän myötämielisempään pankkiin. Yrittäjistä oli tuolloin vain yksi prosentti naisia. Naimisissa oleva nainen sai hallita palkkaansa ja omaisuuttaan vasta vuonna 1931, vaikka hänellä oli jo vuodesta 1906 ollut äänioikeus.

Määrätietoinen yhdistysihminen

Helmi halusi alusta alkaen saada naisen tasa-arvoiseksi toimijaksi miehen rinnalla. Hän halusi, että tyttöjen ammattikoulutusta lisätään ja että nainen on taloudellisesti riippumaton. Hän oli perustamassa Harjulan Ompeluopistoa ja Keski-Lahden Marttayhdistystä, jolle hän lupasi yrityksensä kahvihuoneen käyttöön niin kauan kuin se olisi olemassa. Hän oli Lahden Käsityö- ja Tehdasyhdistyksen ensimmäinen naisvaltuutettu, Lahden Kauppakamarin jäsen, Itä-Hämeen Kotiteollisuusyhdistyksen johtokunnan jäsen ja Suomen Kotiteollisuusliiton perustajajäsen. Lahden kaupunginvaltuutettuna hän toimi vuosina 1937-45 ja 1948. Hän oli myös Lahden Edistysseuran, Lahden Liikenaisten ja Kalevalaisten Naisten jäsen. Hänelle on myönnetty Kotiteollisuuden Keskusliiton kultainen ansiomerkki ja SLR I lk ritarimerkki.

Maankuulu Vuorelma

Helmi Vuorelma olisi elämäkerran arvoinen. Hänen elämäntyönsä jatkuu kuitenkin enemmän kuin tekstinä ja kirjana, koko kansan käsityön tekemisen ja kansanperinteen esitaistelijana. Hänen tuotteensa riippuvat kotiemme seinillä ihailtavina ja ovat käytössämme joka päivä.

Vuorelman kulmana tunnettuun paikkaan Lahden keskustassa yritys siirtyi 1920-30 luvun vaihteessa. Tässä kiinteistössä toimi kutomo, värjäämö ja myymälä ja yläkerta oli perheen kotina. Tuotevalikoima laajeni kaikenlaisiin kodintekstiileihin ja lahjatavaroihin. Lankoja ja käsityötarvikkeita myytiin laajalle koko maahan ja paikasta muodostui turistikohde ja arvokkaimpien lahjojen ostopaikka. Liike oli aina tyylikkäästi sisustettu ja vuodenajat vaikuttivat taidokkaaseen esillepanoon.

Kirjoittaja

Tuulikki Ritvanen

Lähteet

Lähteet:

Kristiina Vuorelma-Ahon haastattelu.

Eeva Kärki, Helmi Vuorelma, lahtelainen vaikuttajanainen
13.4.2015.

Alam Koskinen, Helmi Vuorelman muistokirjoitus
Kotiteollisuus-lehdessä 1948.

Sadan vuoden Helmi, Helmi Vuorelma Oy eilen ja tänään, esite.

Tuulikki Ritvanen, Hyvä työmoraali takaa laadun, Minna-lehti
1/2014.

Tämä teos on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).